

УДК 78.071:341.324](477-25)“1939/1945”+069.8(093)

© Ганна РАФАЛЬСЬКА

СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ ЕЛІТИ м. КИЇВ У ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ХОРОВОЇ КАПЕЛИ ПЕТРА ГОНЧАРОВА)

На основі аналізу архівних документів та опублікованих джерел досліджено маловідомі сторінки життя та діяльності в період нацистської окупації м. Київ 1941–1943 рр. представника музично-хорової еліти України – композитора, видатного хорового диригента Петра Гончарова. Розглянуто матеріально-побутове становище, можливості й шляхи творчої реалізації, вибір стратегій виживання митця в умовах воєнного лихоліття. Висвітлено участь Петра Гончарова в музичному й церковному житті міста, керівництво Київською хоровою капелюю, відновленою ним із дозволу окупаційної влади.

Ключові слова: Петро Гончаров, хорова капела, творча інтелігенція, м. Київ, Друга світова війна, нацистська окупація, повсякденне життя.

Дослідження періоду Другої світової війни в історії м. Київ донині не втрачає актуальності. Суперечливість і багатовимірність подій, різноманітність і драматизм особистих та колективних досвідів, які в поєднанні з офіційною пропагандою відбилися в масовій свідомості, тяглість політичних, економічних, культурних, морально-психологічних наслідків війни привертають особливу увагу науковців, суспільства та влади й потребують дальшого осмислення, врахування щонайменших деталей.

Війна зруйнувала звичний спосіб життя, змінила соціальні зв'язки, вирвала з простору міста значну частину киян, гостро поставила питання вибору шляхів фізичного та психологічного виживання, подолання загроз, спротиву або пристосування, самореалізації в нових умовах – за нацистської окупації.

Ця проблема повною мірою торкнулася і представників мистецької еліти, творчої інтелігенції м. Київ.

Мета цієї розвідки – висвітлити способи поведінки, практики виживання, взаємодії з окупаційним режимом, можливості та шляхи творчої реалізації митця

в умовах воєнного лихоліття через дослідження життя і творчості представника музично-хорової еліти України – композитора, видатного хорового диригента, керівника Київської хорової капели Петра Гончарова.

На сьогодні в українській історіографії тема стратегій виживання творчої інтелігенції України і, зокрема, м. Київ у роки нацистської окупації не стала предметом спеціального дослідження. Найбільший внесок у наукову розробку проблеми зробили історики Т. Заболотна, М. Бистра, Л. Бідоcha, Г. Кязимова, В. Гінда, О. Салата [1–6].

Професійна діяльність і творча спадщина Петра Гончарова тривалий час залишалися поза увагою науковців. Одним із перших розпочав вивчати мистецький доробок митця музикознавець П. Маценко, музичну мову його церковних творів та внесок в українське національне музичне мистецтво дослідила О. Засадна, С. Налєпа упорядкував збірку духовних творів композитора [7–9].

З огляду на те, що ім'я Петра Гончарова не є широковідомим, окреслимо віхи його біографії.

Петро Гончаров народився 18 жовтня 1888 р. в м. Київ. Змалку співав у церковних хорах. На талановитого хлопця звернув увагу й запросив його до свого хору відомий композитор і диригент Олександр Кошиць. Згодом Гончаров закінчив у м. Санкт-Петербург музичне училище по класу кларнета, брав уроки читання оркестрової партитури, техніки диригування в композитора Рейнгольда Глієра. У 1907 р. став регентом хору Володимирського собору, у 1915–1918 рр. диригував хором і оркестром театру Миколи Садовського, працював із хором заснованого в 1918 р. Панасом Саксаганським Народного театру (нині – Львівський державний академічний театр ім. М. Заньковецької), у 1919 р. став диригентом Київської опери.

У 1921 р. в житті Петра Гончарова сталася трагедія – він утратив зір і змушений був покинути диригентську діяльність. Проте, маючи абсолютний слух і непересічну музичну пам'ять, зміг стати видатним хормейстером. Сліпий диригент напам'ять вивчав складні хорові твори.

Із 1921 р. впродовж майже 10 років був регентом хору Софійського собору в м. Київ, у 1924 р. заснував капелу Південно-Західної залізниці, у 1940 р. Петра Гончарова призначили головним диригентом львівського хору «Трембіта», а через пів року він очолив Національну заслужену академічну капелу «Думка» [10, 1–7; 11].

Під час німецько-радянської війни й нацистської окупації П. Гончаров із родиною залишився в м. Київ. Після повернення радянської влади впродовж багатьох років він був змушений виправдовувати своє перебування на окупованій території. «Раптом важкий серцевий напад звалив невтомного диригента. Він лежав при смерті і не зміг евакуюватися з обложеного міста. Коли оговтався від недуги, київськими вулицями вже повзли німецькі танки», – читаємо в біографічному нарисі «Піснею покликаний», надрукованому в 1968 р. в журналі «Радуга» [12, 2–4].

У фонді № 3833 «Крайовий провід Організації Українських націоналістів на західних українських землях» Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України зберігається щоденник невідомого оунівця «І.К.», який глибоко цікавився мистецьким життям окупованого м. Київ, був особисто знайомий із багатьма митцями. Весною 1942 р. він відвідав репетицію Київської хорової капели й занотував свою розмову з диригентом Петром Гончаровим [13, 173 зв. – 176]. Із неї випливає, що одним із головних мотивів, які вплинули на рішення митця залишитися на окупованій території, було бажання повноцінно реалізувати власний творчий потенціал на користь української культури: «Мій улюблений жанр – церковна музика. За большевиків, очевидно, все, що я написав, “пахло кадилом”, тому й праця моя не могла як слід увінчатися успіхом. Тепер радію разом із моїми співаками, що врешті ми позбулися цього страхіття, що нам стільки залило сала» [13, 175 зв.].

23 вересня 1941 р., на четвертий день після вступу німецьких військ до м. Київ, були скликані збори працівників колишнього Радіокомітету, на яких ухвалено рішення про створення Української національної хорової капели. До її складу ввійшли артисти колишнього ансамблю Радіокомітету, філармонії та капели «Думка». На посаду художнього керівника було запрошено Петра Гончарова, який відразу ж розгорнув велику роботу. Перший концертний виступ був підготовлений на 19 жовтня 1941 р. Репертуар концерту складався із 20 творів українських композиторів, більшість із яких раніше була заборонена радянською владою: «Вкраїно-мати, кат сконав», «Чуєш, брате мій», «Живи, Україно», «Слава Вкраїні» – композитора К. Стеценка, низка творів М. Лисенка, М. Леонтовича, О. Кошиця, Ф. Колесси, Я. Яценевича. У повідомленні про утворення капели зазначалося, що, «крім обслуговування концертами м. Києва та військових частин німецького гарнізону, капела має на меті взяти на себе повністю обслуговування Софійського та Володимирського соборів та давати духовні концерти для громадянства столиці» [14, 10–11].

Показовим є те, що вже у першому зверненні до голови міської управи О. Оглоблина керівництво капели порушує питання матеріального забезпечення артистів, адаптації їх до складних умов окупації. Директор капели А. Татарко просить затвердити штат, тобто працевлаштувати 80 артистів і 12 осіб персоналу, а також видати розпорядження про прикріплення артистів до їдальні, «хоча б декількох, якщо не можна до однієї їдальні увесь склад» [14, 10 зв.].

Від 1 листопада 1941 р. Київська хорова капела підпорядковувалася відділу мистецтв Київської міської управи, а з квітня 1942 р. підлягала відділу культури та освіти. Капела потрапила до переліку небагатьох закладів, які фінансувалися з бюджету міської управи [15, 36; 16, 40]. Це гарантувало артистам отримання заробітної плати та продовольчих карток. Нам не вдалося виявити штатних відомостей на зарплати працівників Київської хорової капели, проте вважаємо, що їх можна прирівняти до розміру зарплат співробітників Української капели бандуристів. Так, у I кварталі 1942 р. заробітна плата художнього керівника становила

1300 крб за місяць, директора – 1200 крб, артистів – від 600 до 800 крб [17, 11]. Встановлені окупаційною владою тарифи зарплати абсолютно не відповідали тогочасним умовам життя й не задовольняли базові людські потреби. Щоб пересвідчитися в цьому, достатньо навести середні ціни на деякі продукти, що встановилися на київських базарах на початку квітня 1942 р.: хліб – 66 крб за кілограм, сало – 470 крб, свинина – 217 крб, масло – 530 крб, картопля – 22 крб, молоко – 38 крб за літр, олія соняшникова – 350 крб, шматок мила – 210 крб [18, 176–177]. Передбачені продовольчими картками норми видачі продуктів також не виконувалися. Генеральний комісар В. Магунія, аналізуючи свій річний досвід роботи керівника Генеральної округи Київ (за два з половиною роки), зазначав, що більшість українців охоче співпрацювала з новим режимом, незважаючи на низьку щомісячну зарплату – від 45 до 80 райхсмарок (450–800 крб), за яку восени 1943 р. можна було купити на базарі лише 2–3 фунти масла (900–1350 г). На продовольчу картку українець отримував хліб, сіль і трохи перлової крупи. М'ясо постачалося нерегулярно, жири українцям не видавали взагалі. Продуктову норму, яка становила від третини до половини справжньої потреби, отримували лише ті українці, які перебували на службі в німців. Утриманці осіб, які працювали, змушені були задовольнятися набагато нижчими нормами. У Німеччині за таких умов відмовився б працювати будь-хто. Та навіть так українці трудилися роками [19, 308].

Отже, артисти Київської хорової капели, незважаючи на своє нібито захищене становище, гостро зіткнулися з проблемою добування їжі. У згаданій вище розмові з невідомим українським націоналістом Петро Гончаров зазначив, що після холодної, виснажливої зими 1941–1942 рр. у капелі залишилося тільки 27 співаків. Вони дуже бідують, допомоги нізвідки не отримують. Якби їх перевели на військові пайки, то було б значно краще, «а з порожнім шлунком й мистецтво не миле». І хоча хористи, які залишилися, дуже люблять пісню, проте й вони довго не витримають: «Порозходяться за хлібом, який прийдеться їм здобувати, як котрому – одному в церковних ризах, іншому в селі, ще декому на роботах у Німеччині». Окреслюючи можливі стратегії виживання артистів, які залишили капелу, сам художній керівник убачав вирішення проблем колективу в організації гастрольних подорожей на захід України та до Німеччини. У 1942 р. мало відбутися концертне турне артистів капели і студентів консерваторії на Волинь, але поїздки з невідомих причин скасували [13, 170 зв., 174 зв.].

Покращити матеріальне становище самого Петра Гончарова могла комісія українських громадських і культурних діячів, утворена при відділі суспільної опіки Київської міської управи. Комісія мала право призначати пенсії та допомоги видатним українським діячам культури та/або членам їхніх родин за віком, станом здоров'я, високою кваліфікацією і стажем роботи. Пенсії видавалися лише особам, які не мали сталого заробітку. Упродовж трьох місяців роботи (січень – березень 1942 р.) було розглянуто 307 подань про допомогу нужденним науковцям і митцям [20]. У протоколі № 8 засідання від 13 лютого 1942 р. зазначено, що комісія заслухала «клопотання Академії музично-драматичного

мистецтва про надання пенсії і допомоги диригенту Гончарову Петру Григоровичу, 54-х років, стажу праці має понад 30 років, інвалід I групи, що в культурному житті України займає визначне місце як талановитий диригент і автор власних музичних творів на народні мотиви». Ухвалили: «Вважати за заслужене видавати диригенту Гончарову П.Г. щомісячно 1000 крб з 1 лютого 1942 р.» [20, 21]. Проте пенсію обсягом 70 % призначеної суми митцю виплатили лише один раз [21, 10–15]. Уже 18 березня 1942 р. штадткомісар м. Київ наказав міській управі негайно припинити всі призначені виплати [22, 48]. Газети повідомляли, що до комісії з призначення пенсій «потрапили такі люди, які в першу чергу забезпечили пенсіями себе. Так, із 13 членів комісії 11 особам вже призначили пенсії, хоч половина цих пенсіонерів ще не мають права на одержання грошей» [23].

За твердженням Петра Гончарова, незважаючи на скрутне матеріальне становище, капела від часу створення до квітня 1942 р. дала 70 концертів у м. Київ та його околицях [13, 174 зв.], щоправда, відділ культури і освіти Київської міської управи у своєму звіті подає іншу кількість – 24 виступи [24, 35]. У фондах Державного архіву Київської області вдалося виявити 39 програм концертів, проведених Київською хоровою капелою лише впродовж січня – вересня 1942 р. [25, 27, 27 зв.; 26, 1–40; 27, 57]. 11 березня 1942 р. в київському Оперному театрі відбувся концерт, присвячений вшануванню пам'яті Т. Шевченка, 22 березня – великий святковий концерт із нагоди 100-річчя від дня народження М. Лисенка, 16 травня того самого року – пам'яті К. Стеценка, 30 травня – до 50-річчя київського трамвая, впродовж року – виступи на радіо, програми для співробітників міської управи, Вукоопспілки, в залі редакції газети «Нове Українське Слово».

27 грудня 1941 р. Київська опера «Наталкою Полтавкою» відкрила для киян сезон 1941–1942 рр. У концертній частині на сцену вийшла капела Гончарова. Свої враження від виступу хору занотував Євген Цегельський – випускник Празької консерваторії, театральний критик, педагог-скрипаль: «...П.Г. Гончаров, ученик Кошиця, виступав зі своїм 80-тичленним хором. Почався розкішний пир. Вже само око мало досить вражінь, бо хористи всі були в прегарних свіжих, нових ярих красок українських національних одягах. Почалося “Як би мені черевички” Колесси, “Ой гай, мати” Лисенка, “Колядниця” Кошиця, незрівняний “Щедрик” і повна чуття “Пряля” Леонтовича, бистрий “Ченчик” Кошиця та стрілецька “Сусідка” Яциневича. Я сидів очарований. Вся охота якої-небудь критики, що все мене під час концертів мучить, відійшла невідомо куди. Я нічого не бачив, тільки переживав одно, що можна очеркнути двома словами: краса й досконалість» [28, 23 зв., 24].

Основу репертуару хору становили обробки народних пісень, гімни, духовні твори українських композиторів. Проте артистам здебільшого доводилося виступати в німецьких військових частинах, госпіталях та перед представниками цивільної окупаційної влади. Очевидно, із цієї причини до програм концертів додали класичні твори Р. Вагнера, Дж. Россіні, Ш. Гуно, Р. Шумана, Й. Гайдна, популярну німецьку пісню «Лілі Марлен» і навіть німецькомовні твори

українського композитора Г. Лапшинського – «Es lebe Berlin» («Хай живе Берлін») та «Gedanken im Feld» («Думки в полі») [26, 1–40]. Гліб Лапшинський, член Спілки українських композиторів, викладач Київської консерваторії, під час нацистської окупації почав писати пісні на вірші німецьких поетів, а часом вдавався до відверто пропагандистських творів. Наприклад, пісня «Не бачила Україна», написана в 1942 р. для хору із супроводом на музику Лапшинського, починалася такими рядками:

Не бачила Україна ні щастя, ні долі,
Поки Фюрер не звільнив нас з гіркої неволі.
На Вкраїні вже комуни і близько немає.
Більшовицька влада скоро і в Москві сконає [29, 5].

Зауважимо, що підготовлені Петром Гончаровим концертні програми для німецьких військових не були суто розважальними. Вони, ймовірно, мали просвітницьку функцію. Як приклад, візьмімо програму концерту Київської хорової капели для німецьких військових частин 13 травня 1942 р. У ній звучали «Вкраїно-мати, кат сконав», «Садок вишневий коло хати», «Ой літа орел», «Веснянка» К. Стеценка, «Щедрик», «Ой пряду, пряду», «Ой устану я в понеділок» М. Леонтовича, «Ченчик» О. Кошиця, «Закувала та сива зозуля» П. Ніщинського, «І шумить, і гуде» Г. Верьовки [26, 18]. Ці твори презентували українське мистецтво, були голосом самої України, так ніби сам народ висловлював себе в них. На жаль, на сьогодні не вдалося знайти відгуків чи спогадів про «німецькі» концерти капели Петра Гончарова.

Із поодиноких виявлених архівних документів дізнаємося, що у вересні 1942 р. за концерт для німецької армії штадткомісаріат заплатив Київській хоровій капелі 150 райхсмарок (1500 крб), а напередодні Великодніх свят 1943 р. дирекція капели двічі зверталася до міського комісаріату з проханням достойно оцінити виконану нею роботу й видати неотримані продуктивні пайки та додатково по пляшці шнапсу кожному із 57 артистів [30, 139; 31, 4, 16].

Артисти хору в неділі та свята співали на Службі Божій в Андріївській церкві, яка стала кафедральним собором відновленої Української автокефальної православної церкви (УАПЦ). Крім богослужінь, тут відбувалися урочисті відправи патріотичного й політичного характеру. «...Богослужіння Автокефальної церкви показують, що мова насправді йде про установу, [...] що перебуває на службі ідеї незалежності і відповідно до цього діє. Для виконання цієї політичної задачі вона використовує всі пам'ятні річниці, день смерті Шевченка, українського композитора Лисенка, коли виголошуються національні промови в обстановці політичних зібрань. Андріївський храм у Києві, переданий Автокефальній церкві, можна розглядати як осередок національного незалежного руху...» – повідомляв у квітні 1942 р. начальник поліції безпеки та СД у м. Київ [18, 167]. Так, 23 листопада 1941 р. в соборі св. Андрія Первозванного відбулася урочиста панахида з нагоди 20-ї річниці загибелі 359 воїнів армії Української Народної Республіки під Базаром. Національний хор (так неофіційно називали хорову капелу Гончарова)

виконав «Панахиду» К. Стеценка. Вшанувати тих, які «на вівтар Вітчизни життя своє віддали», прибули представники Української національної ради: професор М. Величківський, генерал М. Капустянський, інженер О. Бойдуник, доктор О. Кандиба, заступник голови міської управи Волконович, голова Церковної ради Рибачук [32].

Особлива прихильність Петра Гончарова до Української автокефальної православної церкви не є випадковою. Хор Софійського собору, регентом якого був митець, створював урочисте звучання Першого всеукраїнського православної собору в жовтні 1921 р. Композитор долучився до справи українізації церковного богослужіння, написавши в 1920-ті рр. свої найкращі духовні твори.

Період нацистської окупації виявився сприятливим для популяризації творчого доробку композитора у сфері духовної музики. Після років заборон його церковні твори звучали на радіо та духовних концертах хорової капели в Андріївському соборі.

Петро Гончаров залишався незмінним керівником Київської хорової капели впродовж двох років нацистської окупації м. Київ. Утім, не обійшлося без ускладнень, спровокованих цього разу не окупаційною владою, а посадовцями міської управи. У 1942 р. до м. Київ повернувся колишній керівник капели «Думка» Нестор Городовенко (у вересні 1937 р. його було усунуто від керівництва капелою за вказівкою НКВД). З огляду на популярність Городовенка заступник керівника відділу культури і освіти Київської міської управи Микола Приходько задумав змістити Гончарова й поставити на чолі капели його. На композитора посипалися скарги та звинувачення. Проте справу владнали, і Городовенко став другим диригентом капели [33, 48, 49].

Наприкінці 1943 р., перед вступом радянських військ до м. Київ, Нестор Городовенко з частиною співаків капели виїхав до м. Львів, а в липні 1944 р. емігрував до Німеччини. Петро Гончаров, очевидно, також мав змогу залишити Україну разом із німецькими військами, але залишився в м. Київ.

Його не зачепив молох радянської каральної машини. У повоєнні роки митець працював диригентом-хормейстером Київської опери (1944–1945 рр.), керівником хорового класу, доцентом кафедри диригування Київської консерваторії (1955–1960 рр.), керував заслуженою хоровою капелою Південно-Західної залізниці й багатьма самодіяльними художніми колективами. Але його духовні твори, які широко виконувалися в українських церквах Америки і Канади, на довгі роки були забуті в Україні.

Джерела та література:

1. *Заболотна Т.В. Стратегії виживання міської інтелігенції України в роки нацистської окупації (1941–1944 рр.): теорія та практика / Т.В. Заболотна // Сторінки воєнної історії України. – К.: Інститут історії України НАН України, 2013. – № 16. – С. 94–112.*
2. *Бистра М.О. Науково-педагогічна та педагогічна інтелігенція України: стратегії виживання в умовах нацистської окупації (1941–1944 рр.) / М.О. Бистра // Феномен української інтелігенції в контексті глобальних трансформацій (до 95-річчя заснування Донецького*

- національного технічного університету): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Красноармійськ: ДВНЗ «ДонНТУ», 2016. – С. 21–24.
3. Бідоча Л.М. Українська інтелігенція в період німецької окупації: соціальний портрет та історична доля / Л.М. Бідоча // *Сторінки воєнної історії України*. Зб. наук. ст. – К., 2007. – Вип. 11. – С. 72–81.
 4. Кязимова Г.Х. Творча інтелігенція та влада Трансністрії (на матеріалах окупаційної преси) / Г.Х. Кязимова // *Інтелігенція і влада*. – 2006. – № 8. – С. 205–210.
 5. Гінда В.В. Українська інтелігенція в період німецької окупації (1941–1944 рр.) / В.В. Гінда // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. – Вип. XIV. Серія: Історія: Збірник наукових праць. – Вінниця, 2008. – С. 243–248.
 6. Салата О.О. Становище української інтелігенції в умовах німецько-фашистської окупації / О.О. Салата // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. – Вип. XIV. Серія: Історія: Збірник наукових праць. – Вінниця, 2008. – С. 248–252.
 7. Маценко П. Гончаров Петро Григорович // *Вісті. Журнал музичного та мистецького життя*. / П. Маценко // *Вісті*. – Твін Сіті, Міннеаполіс, США, 1965. – Ч. 1 (12). – С. 9–11.
 8. Засадна О. Церковно-музична творчість П. Гончарова в контексті стилетворчих процесів в українській духовній музиці першої третини ХХ століття / О. Засадна // *Київське музикознавство: Зб. ст.* – К., 2012. – С. 26–33.
 9. Гончаров Петро. Хорові твори. – Львів: Львівське крайове ставропігійне Братство святого апостола Андрія Первозваного УАПЦ. – 2013. – 80 с.
 10. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. – Ф. 280. – Оп. 1. – Спр. 8.
 11. Захарова Т. Награждённый... забвением / Т. Захарова // *Зеркало недели*. – № 20 (33). – Субота, 20–26 травня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zn.ua/SOCIUM/nagrazhdennyyu_zabveniem.html. – Назва з екрана.
 12. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. – Ф. 280. – Оп. 1. – Спр. 14.
 13. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 3833. – Оп. 3. – Спр. 16.
 14. Державний архів Київської області. – Ф. 2412. – Оп. 2. – Спр. 10.
 15. Там само. – Ф. 2356. – Оп. 6. – Спр. 211.
 16. Там само. – Спр. 212.
 17. Там само. – Оп. 13. – Спр. 28.
 18. Уривки з донесення начальника поліції безпеки та СД у Києві про ситуацію в Київському генеральному окрузі за квітень 1942 р. // *Київ очима ворога: дослідження, документи, свідчення* // Ін-т історії України НАН України, Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років». – К., 2012. – 504 с.
 19. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. КМФ-8. – Оп. 1. – Спр. 6.
 20. Державний архів Київської області. – Ф. 2412. – Оп. 2. – Спр. 80.
 21. Там само. – Ф. 2356. – Оп. 8. – Спр. 6а.
 22. Там само. – Спр. 7.
 23. Більше дисциплінованості в установах // *Нове Українське Слово*. – 1942. – 22 березня. – № 65. – С. 4.
 24. Державний архів Київської області. – Ф. 2412. – Оп. 2. – Спр. 175.
 25. Там само. – Спр. 168.
 26. Там само. – Спр. 207.
 27. Там само. – Ф. 2356. – Оп. 6. – Спр. 198б.

28. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 3833. – Оп. 3. – Спр. 15.
29. Державний архів Київської області. – Ф. 2412. – Оп. 2. – Спр. 200.
30. Там само. – Ф. 2353. – Оп. 1. – Спр. 14.
31. Там само. – Ф. 2411. – Оп. 1. – Спр. 130.
32. Панахида по загинулих під Базаром // Українське Слово. – 1941. – 26 листопада. – № 67. – С. 4.
33. Костюк Г. Зустрічі і прощання. Спогади у двох книгах / Г. Костюк. – К.: Смолоскип, 2008. – Кн. 2. – 512 с.

© Анна РАФАЛЬСКАЯ

СТРАТЕГИИ ВЫЖИВАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЭЛИТЫ Г. КИЕВ В ПЕРИОД НАЦИСТСКОЙ ОККУПАЦИИ (НА ПРИМЕРЕ ХОРОВОЙ КАПЕЛЛЫ ПЕТРА ГОНЧАРОВА)

На основе анализа архивных документов и опубликованных источников исследованы малоизвестные страницы жизни и деятельности в период нацистской оккупации г. Киев 1941–1943 гг. представителя музыкально-хоровой элиты Украины – композитора, выдающегося хорового дирижёра Петра Гончарова. Рассмотрены материально-бытовое положение, возможности и пути творческой реализации, выбор стратегий выживания человека искусства в условиях военного лихолетья. Освещены участие Петра Гончарова в музыкальной и церковной жизни города, руководство Киевской хоровой капеллой, восстановленной им по разрешению оккупационных властей.

Ключевые слова: Пётр Гончаров, хоровая капелла, творческая интеллигенция, Киев, Вторая мировая война, нацистская оккупация, повседневная жизнь.

© Hanna RAFALSKA

STRATEGIES FOR THE SURVIVAL OF THE ARTISTIC ELITE OF KYIV DURING THE NAZI OCCUPATION (THE CASE OF THE PETRO HONCHAROV'S CHAPEL CHOIR)

Based on the analysis of archival documents and published sources, the study focuses on the little-known pages of life and activity of Petro Honcharov during the Nazi occupation of Kyiv in 1941–1943. Petro Honcharov was a representative of the musical and choral elite of Ukraine, composer, prominent choral conductor. The article analyzes living conditions, opportunities and ways of creative realization, strategies of survival chosen by the artist in the circumstances of the war. Petro Honcharov's participation in the musical and church life of the city, his supervision of the restored with the permission of the occupation authorities chapel choir are described.

Keywords: Petro Honcharov, chapel choir, clerisy, Kyiv, World War II, Nazi occupation, everyday life.